

NACRTI PREROMANIČKE CRKVICE SV. MIHAJLA U STONU

IVAN M. ZDRAVKOVIĆ

Crkvice sv. Mihajla nalazi se na vrhu jednog kupastog brega, slobodnog sa svih strana, na tri četvrti časa hoda od mesta Stona. Leži severoistočno od Stona, a breg je visok oko osamdeset metara.

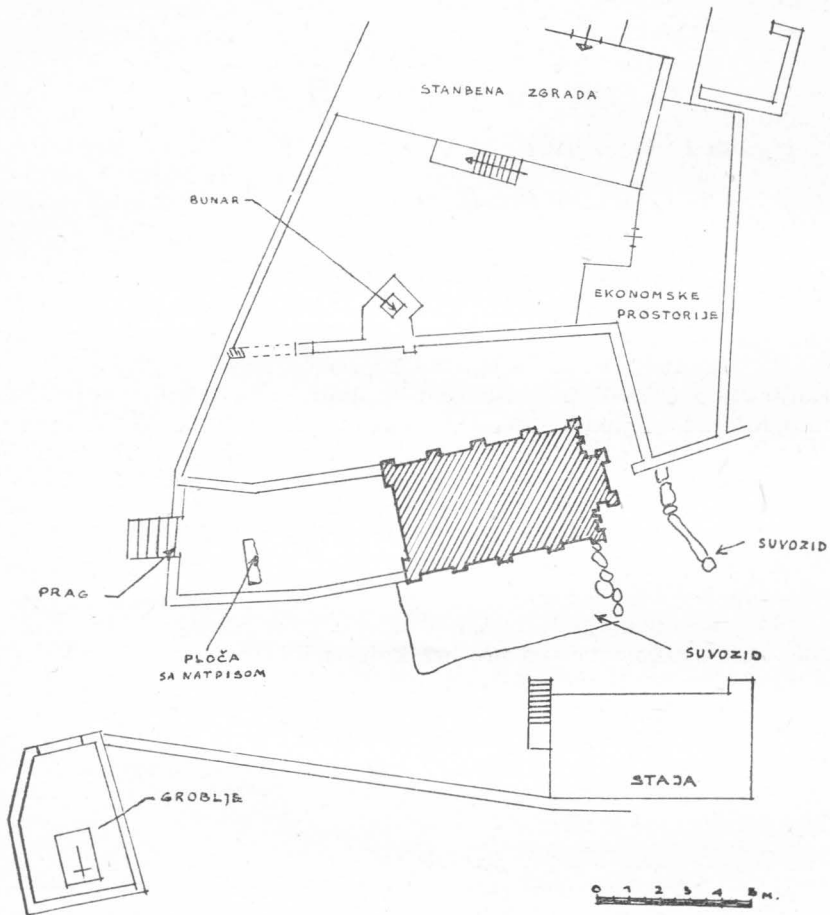
O ovoj crkvice dao je opširne istoriske podatke i građu Ljubo Karaman.¹⁾ Članak je ilustrovan brojnim, ali većinom nejasnim fotografijama objekta i njegovih detalja, kao i jednom nepotpunom skicom osnove. Zbog toga upravo smatram da ovde treba objaviti nove preseke i osnovu ove značajne građevine. Na osnovu Karamanovih istraživanja crkvice ide u red malih dalmatinskih crkvenih građevina iz ranog srednjeg veka. O njenom datiranju u vreme dukljanskih kraljeva (1077.—1150. godine) Karaman je pisao ponovno 1960. godine.²⁾

U vreme kad je Karaman dao opis crkvice, tri dosta široka, gore polukružno završena prozora koji su joj davali svetlost bili su »mahom zazidani«. Isto tako u to vreme nedostajao je prvobitni krovni pokrivač crkvice, a »vanjskog pokrova nad svodom crkve nestalo je«. Karaman dalje kaže: »Prednji deo crkve s pročelnim zidom propao je; na njegovu je mjestu podignuta nova crkvice duvana. Jedino je izvorni okvir ulaznih vrata sačuvan i prenešen kao portal nove crkvice.«

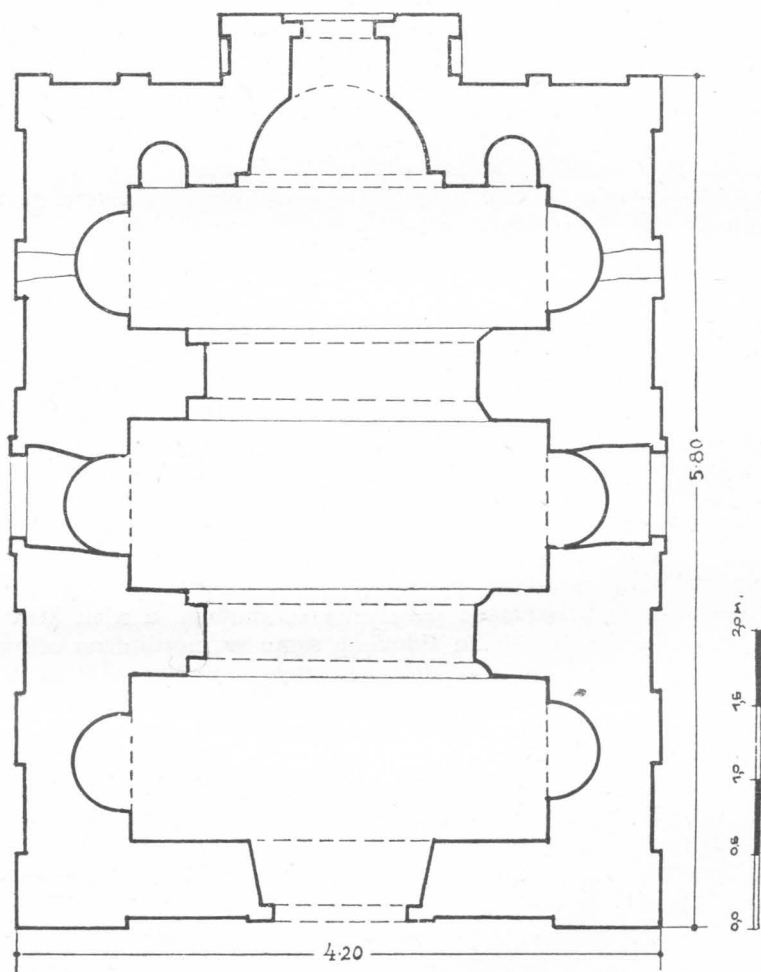
Crkvice sv. Mihajla je vrlo malih razmera, ali elegantnih proporcija. Pravougaone je osnove, sa apsidom (plitkom) spolja pravougaonom, a iznutra polukružnom. Zidana je od kamena i ima sa severa i juga pet polja i šest pilastera ili bolje reći plitkih lizena, gore ispod strehe polukružno završenih. U sredini polja, tj. u srednjem polju nalazi se i sa juga i sa severa po jedan širok a visok prozor (širina polja između lizena), gore polukružno završen, oivičen kamenim pervazima, bogato dekorativno obrađenim.

¹⁾ Vjesnik hrvatskog Arheološkog društva, Nova serija sv. 15., str. 81-116. Zagreb 1928.

²⁾ O vremenu gradnje sv. Mihovila u Stonu. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, IX., br. 3. str. 81. Zagreb 1960.

Tlocrt građevina na brežuljku sv. Mihajla u Stonu

Tlocrt crkvice sv. Mihajla u Stonu

Isti takav prozor nalazi se i na apsidi, sa istoka. I apsida i polja levo i desno od nje imaju lizene (apsida jedno polje a dve lizene, a polja sa strane po dva polja a tri lizene), koje su također gore ispod trouglastog zabata polukružno završene. Zapadna fasada, sa trouglastim zabatom na kojoj se nalazi glavni ulaz pravougaonog oblika, gore horizontalno završen ima u donjem delu veliki plitki polukružno završen luk sa malim kapitelima sa strane. Portal je isto tako opervažen kamenim gredama bogato dekorativno obrađenim, ali nisu svi delovi greda stari — autentični već potiču od ranije konzervacije izvršene od ljubitelja stonskih starina Frane Vlašića. Konzervatorski zavod za Dalmaciju stoga i kani preispitati sve kamene fragmente, pa, verovatno će se tada moći rekonstruirati bar delomično ranija vrata crkvice. U lizenama, računajući od apside ka zapadu, tj. u drugoj lizeni, i sa juga i sa severa, nalazi se visoko gore, po jedan uski a dugački prozor, polukružno gore završen. Oni su zatvoreni bogato ukrašenim dekorativnim kamenim perforiranim pločama.

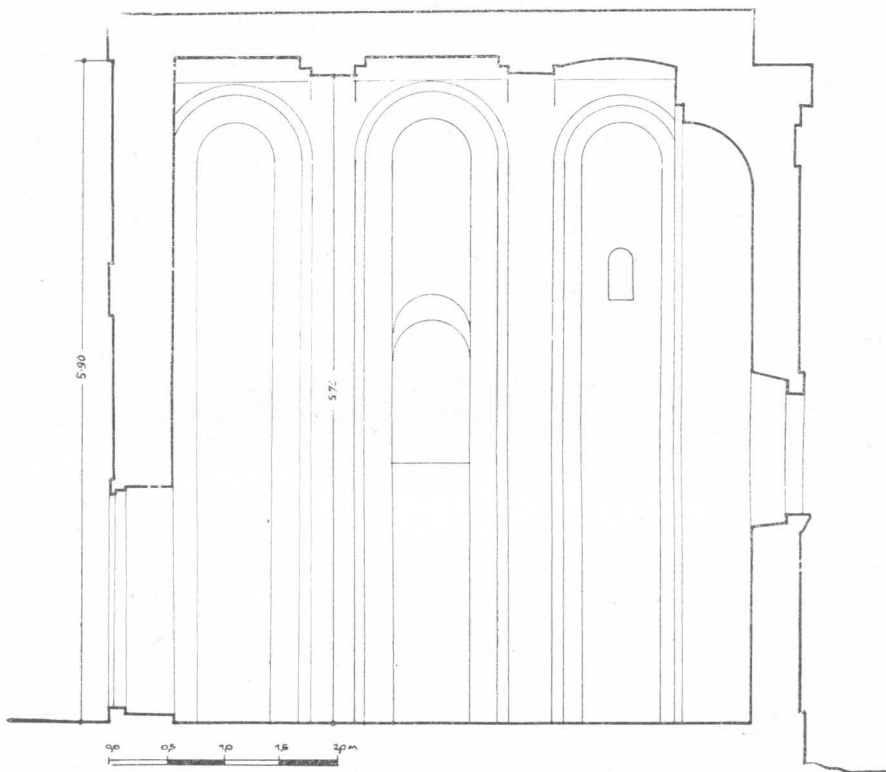
Crkvice je iznutra podeljena u tri polja sa dva pilastra. Ta polja završena su gore polukružnim lucima između kojih su niše gore polukružno završene. Glavni brod ima poluobličasti svod, upravo tri svoda između tri pilastra, koji u svodu imaju polukružne pojaseve.

Oltarska niša polukružna je iznutra i gore također polukružno odnosno poluloptasto završena, dok sa strane ima još po jednu nišu, usku a dugačku, gore također polukružno završenu.

Crkvice je u relativno dobrom stanju, jer je u novije vreme Konzervatorski zavod za Dalmaciju izveo izvesne konzervatorske radove. Bila je privremeno pokrivena ćeramidom, a njen krov je na dve vode. Na spoljašnjim zidovima samo su mestimično očuvani ostaci originalnog maltera, dok su ostale površine zidova gole. Mestimično u unutrašnjosti nalaze se freske, dok su ostali zidovi pre rata zamalterisani, sem zapadnog zida. Konzervatorski zavod za Dalmaciju otkrio je nove delove fresaka i konzervirao njihov veći deo. Konzerviranje je izvršio preparator Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju Filip Dobrošević. O njima će posebno pisati Cvito Fisković, direktor Zavoda.

Zapadni zid je naknadno prizidan u polukružnom otvoru crkvice, koji je bio otvoren, jer je crkvice — sudeći po modelu koji drži ktitor, kralj Mihajlo, na fresci, u niši na severnom zidu, a i po tragovima temelja spolja — imala pripratu sa zvonikom. Po tom modelu crkvice bi trebala da ima u srednjem brodu kube.

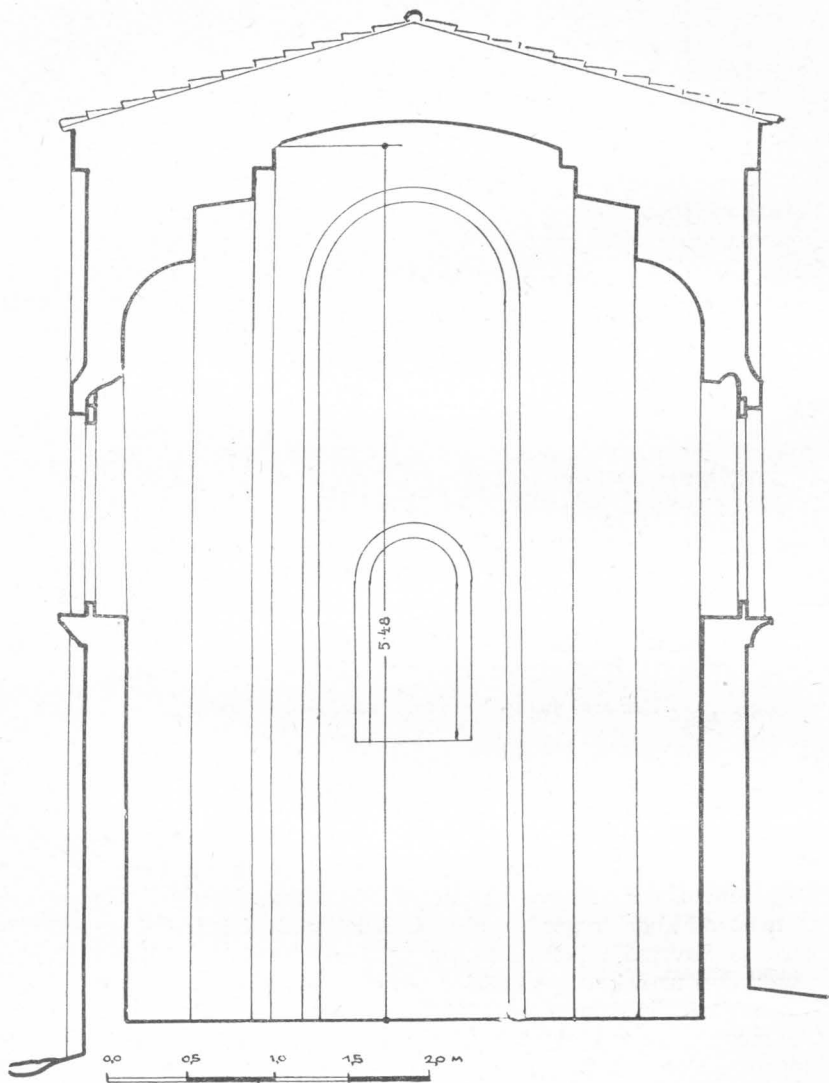
Raniji konzervatorski radovi učinjeni pre Drugog svetskog rata nisu bili najbolje izvedeni ili su docnije nastupila oštećenja, koja ozbiljnije ugrožavaju crkvicu. Krov od ćeramide bio je dosta oštećen, te je propuštao vodu. Stoga je Konzervatorski zavod izmenio krov, odnosno krovni pokrivač i plombirao manje pukotine. Krovni pokrivač je napravljen od kamenih ploča, jer je crkvice i

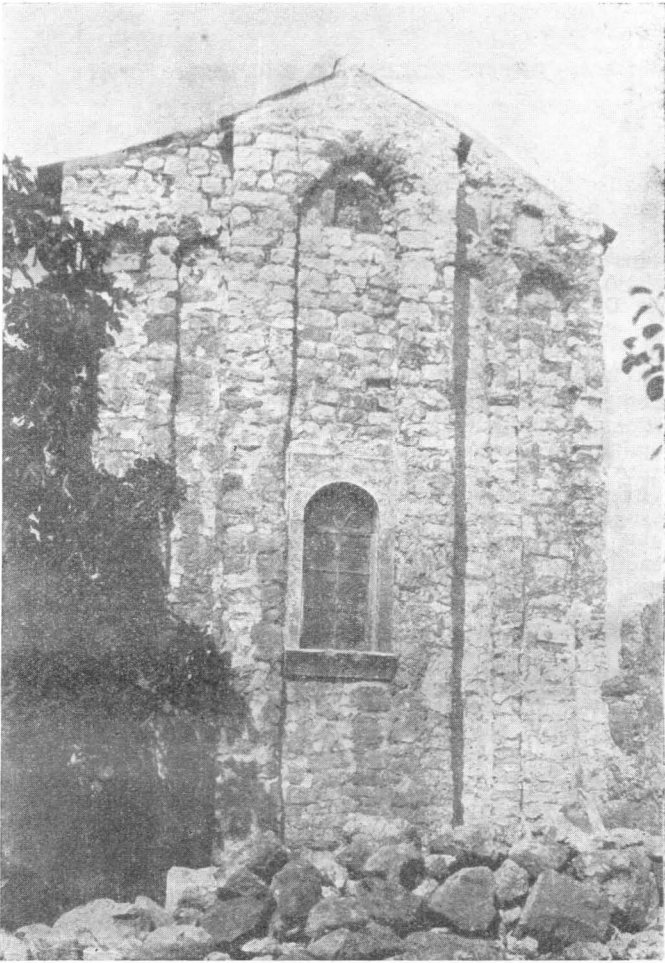
Uzdužni presjek crkvice sv. Mihajla u Stonu

izvorno njima bila pokrivena, a i zbog vetra koji ćeramidu raznosi. Streje krova su dovoljne dužine, kako bi se smanjila opasnost direktnog kvašenja zidova crkvice. Plombiranje pukotina izvršeno je u cementnom malteru sa ubacivanjem boje, koja harmonira boji kamena od koga je građen objekt. Svi ti radovi izvršeni su u dogovoru sa Saveznim institutom za zaštitu spomenika. K tome je još i sagrađen uz crkvu lapidarij u obliku otvorene lože, prema zamisli Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju i tu su okupljeni kameni fragmenti, kamena plastika i natpisi³⁾ koji su bili ranije nespretno smešteni u crkvu. Taj lapidarij je podignut da se fragmenti dekorativne plastike ne mešaju sa onima iz ostalih stonskih crkava. Svi osnovni popravci i osiguranja tim su izvršeni, tako da je crkvica konzervatorski obezbeđena, dok je rad na konsolidaciji fresaka u toku.

³⁾ F. Vlašić, Bilješke uz tri stonska spomenika. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 10. str. 95. Split 1956.

Poprečni presjek crkvice sv. Mihajla u Stonu

Apsida crkvice sv. Mihajla u Stonu

PETITE ÉGLISE ST. MICHEL À STON

IVAN ZDRAVKOVIĆ

L'église St-Michel (Sv. Mihail) se trouve au sommet d'une petite montagne, à trois quarts d'heure de marche de la ville médiévale de Ston.

Dans le *Courrier de l'Association des Archéologues croates* (Vjesnik Hrvatski Arheološkog Društva), nouv. série, fas. 15, pages 81-116, Zagreb 1928, le Dr. Ljubo Karaman a donné des renseignements historiques détaillés et des éléments généraux sur cette église. D'après ses recherches, cet édifice se classe parmi les petites constructions d'églises dalmates du haut moyen âge (IX-XIème ou même XIIème siècle).

L'église St. Michel est de très modestes dimensions mais de proportions élégantes. Sa base est rectangulaire, avec chevet (plat) rectangulaire à l'extérieur et demi-circulaire à l'intérieur. Elle est construite en pierre; elle comporte au Nord et au Sud cinq champs et six lizins ou, pour mieux dire, des lizins plats qui se terminent à la partie supérieure en demi-cercle, sous le larmier. Au milieu du champ-ou plutôt sur le champ du milieu- se trouve, tant au Nord qu'au Sud, une fenêtre haute et large qui se termine, en haut, en demi-cercle et est richement ornée. Un même type de fenêtre se trouve aussi au chevet. La façade occidentale surmontée d'un fronton triangulaire et sur laquelle s'ouvre l'entrée principale présente, dans sa partie inférieure, un grand arc plat en plein cintre, avec de petits chapiteaux sur le côté. Le portail est bordé, tout autour, de bandes de pierre très décorées.

A l'intérieur, l'église est divisée en trois champs et présente deux demi-pilastres muraux. Ces champs se terminent en haut par des arcs en plein cintre entre lesquels se trouvent des niches terminées en demi-cercle à la partie supérieure. La nef centrale est surmontée d'une voûte en berceau, en réalité de trois voûtes se trouvant entre trois demi-pilastres qui, dans la voûte elle-même, ont une ceinture en plein cintre.

La niche d'autel est demi-circulaire, en haut comme à l'intérieur c'est-à-dire qu'elle se termine en demi-sphère tandis que, de chaque côté, elle est flanquée d'une niche longue et étroite, également en plein cintre.

L'église est relativement en bon état. On y a récemment fait les travaux de soutènement et les réparations nécessaires, de sorte qu'elle est aujourd'hui tout-à-fait en règle du point de vue de la conservation.

La consolidation de la fresque est en cours.